

Оскар Вајлд
КРИТИЧАРОТ КАКО УМЕТНИК

БИБЛИОТЕКА – АРС МАГНА

За Издавачот
Филип Димевски

Уредник
Наталиа Лукомска

Наслов на оригиналот
The Critic as Artist, Oscar Wilde

Превод од англиски јазик
Кристина Димкова

Јазична редакција
Филип Димевски

Компјутерска обработка
Бегемот

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување
на делови или на целото издание во печатени или
електронски медиуми без писмено одобрение од
издавачот.

Оскар Вајлд

КРИТИЧАРОТ КАКО
УМЕТНИК

ДИЈАЛОГ ВО ДВА ДЕЛА

Прв дел

СО НЕКОЛКУ ЗАБЕЛЕШКИ ЗА ВАЖНОС-
ТА НА НЕПРАВЕЊЕТО НИШТО

Ликови: Гилберт и Ернест

СЦЕНА: Библиотеката на една куќа во Пикади-
ли со поглед на Грин Парк

ГИЛБЕРТ (зад пијаното): Драг мој Ернест
што ти е смешно?

ЕРНЕСТ (погледнува нагоре): Една врвна
приказна на која наидов во ова издание на
 мемоари кое го најдов на твојата маса.

ГИЛБЕРТ: Која книга? Ах! Знам. Сè уште не
 сум ја прочитал. Добра ли е?

ЕРНЕСТ: Па, додека свиреше јас со интерес
 ги вртев страниците, иако, по правило, не

сакам модерни мемоари. Главно се напишани од луѓе кои или целосно ја загубиле својата меморија, или пак никогаш не направиле нешто вредно за помнење; што, всушност, е и вистинското објаснување за нивната популарност, со оглед на тоа што англиската јавност се чувствува совршено пријатно кога ѝ се обраќа просечноста.

ГИЛБЕРТ: Да, јавноста е чудесно толерантна. Простува сè освен генијалност. Но, јас би признал дека сакам секакви мемоари. Ги сакам поради нивната форма подеднакво како и поради нивната содржина. Во литературата чистиот егоизам е восхитувачки. Тој е она што нè воодушевува во писмата на толку различни личности како Цицерон и Балзак, Флобер и Берлиоз, Бајрон и Мадам де Севиње. Кога и да го сретнеме, а навистина е необично редок, не можеме ништо друго да направиме освен да го поздравиме и да не го заборавиме лесно. Човештвото секогаш ќе го сака Русо поради тоа што ги призна своите гревови не пред свештеник, туку пред целиот свет, легнатите нимфи кои Челини ги излеа во бронза за замокот на кралот Франциско, па дури ни зелено-златниот Персеј кој во отворената Лоѓија во Фиренца на месечината ѝ ја покажува мртвата сверка, која некогаш го претворала животот во камен, не му причинија повеќе задоволство од автобиографијата во која најголемиот

никаквец во Ренесансата ја испреплетува приказната на својата величественост и срам. Мислењата, карактерот и достигнувањата на еден човек се малку важни. Тој може да биде скептик како нежниот Монтењ или светец како огорчениот син од Св. Моника, но кога ни ги кажува своите тајни веднаш може да ни ги привлече ушите за слушање и усните за тишина. Начинот на мислење кој го претстави кардиналот Њуман – ако тоа може да се нарече начин на мислење кој се стреми да разреши интелектуални проблеми со помош на негирање на надмоќта на интелектот – не може и не умее, според мене, да опстане. Но, светот никогаш нема да се умори гледајќи ја неспокојната душа на патот од темнината кон темнината. Осамената црква во Литлмор, каде „здивот на утрото е влажен, а обожавателите се малкумина“, секогаш ќе му биде драга и кога и луѓето да ја видат зевалката како цвета по ѕидот на Тринити ќе помислат на учтивиот студент кој во постојаното појавување на цвеќето виде пророштво дека ќе живее вечно покрај Божјата Мајка – пророштво кое Верата, со нејзината мудрост или лудост, се погрижи да не се исполни. Да, автобиографиите се неодоливи. Кутриот, глупав, вообразен г-н секретар Пепис, кој со дрдорење си го проби патот кон кругот на Бесмртните и свесен дека непромисленоста е подобрата страна на смелоста си го проби патот до кругот со

„изветвената виолетова наметка со златни копчиња и тантелени карнери, која толку сакаше да ни ја опишува, со совршена леснотија дрдорејки на свое лично и наше бескрајно задоволство, за синиот индиски комбинезон кој ѝ го купил на жена си, за „добрите свински дробови“ и за „вкусното француско телешко месо“ кое обожавал да го јаде, за куглањето со Вил Џојс, за неговите „талкања по убавини“ и рецитирањето на *Хамлет* во недела, за свирењето виола во работните денови и други пакосни или банални работи. Дури и во реалниот живот егоизмот е подеднакво привлечен. Кога луѓето зборуваат за другите тие се вообичаено здодевни. Кога ни зборуваат за себе речиси секогаш се интересни и, доколку би можеле кога ќе станат напорни да ги замолчите онолку лесно како кога би затвориле книга која ви станала здодевна, би било совршено.

ЕРНЕСТ: Тоа „доколку“ содржи многу доблест, како што би рекол Тачстоун. Но дали сериозно предлагаш дека секој човек треба да стане својот Босвел¹? Што ќе се случи со нашите вредни собирачи на *Животи* и *Сеќавања* во тој случај?

ГИЛБЕРТ: Што веќе се случи со нив? Тие се штетниците на денешново време, ништо повеќе и ништо помалку. Секој голем човек

---

¹ Џејмс Босвел (1740-95) биографот на Семјуел Џонсон.

денес има свои следбеници и секогаш Јуда е тој кој ја пишува биографијата.

ЕРНЕСТ: Мој драг пријателе!

ГИЛБЕРТ: Се плашам дека е вистина. Порано ги прогласувавме за светци нашите херои. Модерниот метод е да ги вулгаризираме. Евтините изданија на големите книги можат да бидат прекрасни, но евтините изданија на големите луѓе се апсолутно одвратни.

ЕРНЕСТ: Може ли да прашам, Гилберт, на кого алудираш?

ГИЛБЕРТ: Ох! На сите наши второкласни литерати. Нè прегазија група луѓе кои кога поетот или сликарот ќе почине пристигнуваат во неговиот дом заедно со погребникот и забораваат дека нивната единствена обврска е да се однесуваат како статисти. Но, нема да зборуваме за нив. Тие не се ништо повеќе од киднапери на литературата. Правта му е дадена на еден, пепелта на друг, а душата е надвор од нивниот дофат. А сега, дозволи ми да ти го отсвирам Шопен или Дворжак. Да ти отсвирам една фантазија од Дворжак? Тој пишува страстни, внимателно обоени парчиња.

ЕРНЕСТ: Не, не сакам музика во моментов. Премногу е неограничена. Освен тоа, синоќа ја одведов бароницата Бернштајн на вечера и,

иако апсолутно шармантна во секој поглед, таа инсистираше да дискутираме за музика, како всушност да е напишана на германски јазик. Сега, како и да звучи музиката, мило ми е да кажам дека ни најмалку не звучи германски. Постојат форми на патриотизам кои се навистина срамни. Не, Гилберт, не свира повеќе. Сврти се и зборувај со мене. Зборувај ми додека не се раздени. Во твојот глас има нешто чудесно.

ГИЛБЕРТ (станува од пијаното): Не сум расположен за разговор вечерва. Колку ужасно од тебе што се смееш! Навистина не сум. Каде се цигарите? Благодарам. Колку прекрасни нарциси! Како да се направени од килибар и слонова коска. Како грчки скулптури од најдобриот период. Кој дел од приказната во исповедите на академикот покајник² те насмеа? Кажи ми. По свирењето на Шопен, се чувствувам како да сум плачел над гревовите кои никогаш не сум ги направил или сум плачел над трагедиите кои не се мои. Музиката секогаш го има тој ефект врз мене. Таа на човека му создава минато за кое тој никогаш не знаел и го исполнува со чувство на тага која била сокриена од неговите солзи. Можам да си замислам човек кој водел совршено нормален живот, при случајното

---

² Вилијам Пауел Фрит (1819-1909), истакнат член на Кралската академија, елитното друштво на британските уметници.

слушање на некое интересно парче музика одеднаш открива дека неговата душа, без тој воопшто да биде свесен за тоа, поминала низ ужасни искуства и спознала страшни задоволства или диви романтични љубови или големи откажувања. Па затоа, кажи ми ја приказната, Ернест. Сакам да слушнам нешто забавно.

ЕРНЕСТ: Ох! Не знам дали воопшто има некаква важност. Но, ми се стори како навистина воодушевувачка илустрација на вистинската вредност на обичната уметничка критика. Се чини дека една дама еднаш сериозно го прашала академикот покајник, како што ти го викаш, дали неговата славна слика на *Пролетен ден кај Вајтли* или *Чекајќи го последниот автобус* или некоја слична тема е целосно насликана рачно.

ГИЛБЕРТ: И насликана ли е?

ЕРНЕСТ: Навистина си непоправлив. Но, сериозно, каква е користа од уметничката критика? Зошто не може уметникот да биде оставен на мир да создаде нов свет ако сака, ако не да направи сенка на она што веќе го знаеме и од кое, претпоставувам, сите до еден ќе се замориме доколку уметноста со нејзиниот префинет дух за избор и нежен селективен инстинкт не го прочисти за нас и во истиот миг не му даде совршенство.

Мислам дека имагинацијата шири или треба да шири осаменост околу себе и работи најдобро во тишина и изолација. Зошто уметникот да се вознемирува со продорната врева на критиката? Зошто оние кои не можат да создаваат си зимаат за право да ја проценуваат вредноста на креативната работа? Што би можеле тие да знаат за тоа? Ако делото на еден уметник е лесно разбирливо објаснувањето е непотребно...

ГИЛБЕРТ: А, ако делото е неразбирливо, објаснувањето е пакосно.

ЕРНЕСТ: Не го кажав тоа.

ГИЛБЕРТ: Ах, но требаше да го кажеш. На денешно време ни останаа толку малку мистерији што не можеме да си дозволиме да се поделиме со една од нив. Членовите на Друштвото Браунинг, како и англиканските теолози или писателите застапени во збирката *Најдобрите автори* издадена од г-нот Валтер Скот, според мене, го трошат своето време во обидот преку објаснување да ги лишат делата од нивната божественост. Онаму каде што се надевавме дека Браунинг бил мистичен тие се изборија да докажат дека бил нејасен. Онаму каде си замислувавме дека тој сакал нешто да сокрие, тие докажаа дека тој речиси и да немал што да открие. Но, јас зборувам единствено за неговите неразбирливи дела.

Земен во целина човекот бил одличен автор. Не им припаѓал на боговите од Олимп и ја поседувал непотполноста на Тицијан. Не проучувал и ретко можел да пее. Неговите дела се упропаствени од борби, насилство и напор, не преминува од емоција на форма, туку од мисла на хаос. Но, сепак бил одличен автор. Бил нарекуван мислител и несомнено бил човек кој постојано размислувал, и секогаш размислувал гласно, но мислата не било она што го воодушевувало, туку процесите со коишто мислата се движи. Тој ја сакал машината, а не она што машината го создава. Методот со помош на кој будалата стигнува до својата будалаштина му бил исто онолку драг колку најголемата мудрост на мудреците. И толку бил воодушевен од суптилниот механизам на умот што го презирал јазикот, или на него гледал како на несовершен инструмент на изразот. Римата, она прекрасно ехо кое во просторот помеѓу ридовите на Музите го создава и си одговара на сопствениот глас, римата која во рацете на вистинскиот уметник станува не само материјален елемент на метричката убавина, туку духовен елемент на мислата и страста истовремено будејќи ново расположение, поттикнувајќи свеж наплив на идеи или едноставно со својата убавина и навестувањето на звукот отворајќи некоја златна врата на која самата Имагинација тропала залудно, римата која може да го

претвори човековиот израз во говор на боговите, римата – единствената жица која ѝ ја додадовме на грчката лира во рацете на Роберт Браунинг стана гротеска, несреќна грешка, која го натера понекогаш да се крие во поезијата како лош комедијант и премногу често да го јава Пегаз со јазикот на неговиот образ. Има моменти кога нè повредува со одвратната музика. Уште повеќе од тоа, ако може да стигне до својата музика со кинење на жиците на неговата лира, тој ги кине, а тие пукаат во дисхармонија и ниту Атинскиот скакулец кој прави музика од растреперените крилја не го осветлува рогот од слонова коска да го направи движењето совршено или пак паузата помалку груба. Сепак, бил одличен автор. И иако го направил јазикот срамна глина, од него направил живи мажи и жени. Тој е најшекспировското суштество по Шекспир. Ако Шекспир можел да пее со илјадници усти, Браунинг можел да пелтечи со илјадници усти. Дури и сега, додека јас зборувам, а не зборувам против него туку за него, низ собава поминува свечена парада на неговите ликови. Еве го ползи отец Липо Липи со образите кои сè уште му горат од жешкиот бакнеж на некоја девојка. Ене го онаму стои страшниот Сол со господарските машки сафири што блескаат од турбанот. Милдред Трешам е таму и шпанскиот монах пожелтен од омраза и Блуграм и Бен Езра и бискупот од Св. Праксед. Породот на Сетевос

мрмори во аголот и Себалд слушајќи како Пипа поминува го гледа исцрпеното лице на Отима и се згрозува од неа и неговиот грев и од самиот себеси. Блед како белиот сатен на неговиот елек, меланхоличниот крал со занесени, предавнички очи безрезервно го гледа верниот Стратфорд како оди кон својата судбина, а Андреа затреперува кога ќе го слушне свирежот на роднината од градината и ја ослободува својата совршена жена. Да, Браунинг бил одличен. А, како што ќе биде запамтен? Како поет? Ах, не како поет! Тој ќе биде запамтен како романсиер, можеби како најврвниот романсиер кој некогаш сме го имале. Неговото чувство за драмска ситуација било недостижно и, ако не можел да одговори на своите проблеми, барем можел да ги изложи проблемите, а што повеќе од тоа би можел да направи еден уметник? Гледано од аспект на создавач на карактери тој може да застане веднаш до оној кој го создал Хамлет. Да беше појасен ќе можеше да седне до него. Единствениот човек кој би можел да го допре работ на неговата облека е Џорџ Мередит. Мередит е Браунинг во проза, а тоа е и Браунинг. Тој ја користел поезијата како медиум за пишување проза.

ЕРНЕСТ: Има нешто во ова што го зборуваш, но нема сè. Во многу точки си неправеден.

ГИЛБЕРТ: Тешко е да не бидеш неправеден кон нешто што го сакаш. Но, да се вратиме на конкретниот проблем. Што сакаш да кажеш?

ЕРНЕСТ: Едноставно следново: дека во најдобрите времиња на уметноста не постоеле уметнички критичари.

ГИЛБЕРТ: Сум го чул ова размислување и порано, Ернест. Во него ја има живоста на грешката и здодевноста на стариот пријател.

ЕРНЕСТ: Вистина е. Да, нема корист од твоево замавнување со главата на тој зајадлив начин. Вистина е. Во најубавите времиња на уметноста не постоеле критичари. Скулпторот од мермерен блок го изделкал белиот Хермес кој спиел во него. Вајарите и леарите ѝ дале лик и текстура на статуата, а кога светот ја виде, занеме од восхит. Тој ја истури блескавата бронза во песочен калап и реката од црвен метал се олади во благородните црти и ја прими фигурата на телото на богот. Со емајлирани или полирани скапоцени камења тој им даде вид на слепите очи. Зумбулестите кадрици јасно се исцртаа под рацете на граверот. И кога во некој мрачен храм со фрески или портико огреано од сонцето, детето на Лето³ застапа на својот пиедестал оние кои поминуваа крај него, διὰ

---

³ Детето на Лето – Аполон, богот на поезијата и песната.

λαμπροτάτου βαίνοντες άβρως αίθέρως⁴, станаа свесни за новото влијание што се појави во нивниот живот и занесено или со чувство на необична, забрзана радост си појдоа во своите домови или се вратија на дневните обврски или шетаа, можеби, низ градските порти кон онаа ливада опседната од нимфи, каде младиот Фајдрос си ги мие нозете и лежејќи таму на меката трева под високите чинари, расшумолени од ветрот, и расцветаните *agnus castus*⁵, започнал да размислува за чудото на убавината и останал без зборови ненавикнат на стравопочит. Тогаш уметникот бил слободен. Од речната долина земал мека глина помеѓу своите прсти и со малечка дрвена или коскена алатка ја моделирал во прекрасни форми кои луѓето им ги дале како играчки на мртвите, а ние сè уште ги наоѓаме во правливите гробови на ридовите покрај Танагра со избледеното злато и згаснатото црвенило сè уште на усните, косата и рубата. На сидот од свеж гипс обоен со светлоцрвен пигмент или мешавина од млеко и шафран тој ја наслика онаа која со уморни нозе газеше по виолетовите полиња со бели свезди од нарциси, онаа „во чии очни капаци лежеше цела Тројанска војна“, Поликсена, ќерката на Пријам, или го оформил Одисеј, мудар и лукав, со затегнати јажиња врзан за

---

⁴ Нежно газејќи низ најблескавиот воздух.

⁵ *Agnus castus* – вид дрво кое се поврзувало со невиноста.

јарболот за да може да ги слуша песните на сирените, или како лута крај чистите води на реката Ахерон, каде што духовите на рибите прелетуваат над креветот со камчиња или ги прикажал Персијците во шарени панталони и турбани како летаат пред Грците кај Маратон, или галиите кои си ги удираат своите месингани клунови во малиот Саламински залив. Нацрта графика со сребрена игла или јаглен на пергамент или обработен кеदार. Со восок сликаше на слонова коска и розово обоена теракота, растопувајќи го восокот во маслинов сок и потоа повторно стврднувајќи го со усвитено железо. Плочите, мермерот и платното стануваа чудесни штом неговата четка ќе поминеше преку нив, а животот гледајќи го својот сопствен лик беше мирен и не се осмелуваше да зборува. А животот навистина беше негов, од трговците седнати на пазарот до наметнатиот овчар што лежи на ридот, од нимфата скриена во ловоровите дрвца и фаунот кој со својот кавал му свира напладне на кралот, кого на кралската носилка со зелени завеси го носат робовите на своите грбови светнати со масло и го ладат со пердуви од паун. Мажи и жени со задоволство или мака на нивните лица поминуваа пред него. Тој ги набљудуваше и нивната тајна стана негова. Преку форма и боја тој создаваше свет.

Сета префинета уметност, исто така, му припаѓаше нему. Тој го држеше скапоцениот

камен пред машината за брусење и аметистот стана виолетовата кочија на Адонис, а низ жилестиот сардоникс ита Артемис со нејзините ловечки пци. Тој го претвори златото во рози и ги врза заедно во ѓердан или бразлетна. Тој го претвори златото во венец за шлемот на освојувачот или во украсни петопрстни ливчиња за Тирската одежда или во маски за кралските мртовци. На грбот на сребреното огледало тој ја изгравира Тетида носена од нејзините Нереиди, или болната од љубов Фаедра со нејзината негувателка, или Персефона истоштена од сеќавањата како си става булки во косата. Грнчарот си седел во својата колиба и како цвет од тивкото тркало изникнала вазната во неговите раце. Тој ја украсил основата, грлото и рачките со нежни маслинови ливчиња или разлистан матрун или пак извиткан и подигнат бран. Потоа во црно или црвено насликал момчиња како се борат или тркаат, витези во оклоп со необични хералдички штитови и чудни первази наведнати над школковидните кочи зад коњите кренати на задните нозе, богови седнати на гозба или зафатени со чуда, херои насликани во победа или болка. Понекогаш во светлоцрвена боја ќе изгравирал линии на белата земја од млитавиот младоженец и неговата невеста со Ерос кој кружи над нив – еден од Донателовите ангели кои наликуваат на Ерос, мало насмеано суштество со златни или азурно-сини крилја. На свитканата

страна ќе го напишел името на својот пријател. ΚΑΛΟΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ или ΚΑΛΟΣ ΧΑΡΜΙΔΗΣ⁶ ја кажува приказната на неговото време. Повторно на работ на широката рамна шолја тој ќе го нацрташе еленот како брсти или лавот како се одмора, како што неговата фантазија ќе посака. Од малечкото шишенце парфем се смее Афродита во својот фустан и босоногите Менади со кои Дионис танцува околу бочвата вино и босите стапала издамкани со шира, додека стариот Силенус како сатир се испружил на надуената кожа или го затресол магичното копје со врв од шишарка, обвиткано со темен бршлен. И никој не дошол да го вознемирува уметникот додека работи. Никаков неодговорен разговор не го вознемирувал. Не го загрижувале мислења. Покрај Илисос, рече Арнолд некаде, го немало Хигинботам. Покрај Илисос, драг мој Гилберт, немало глупави уметнички конгреси кои го носат провинцијализмот во провинциите и ја учат просечноста гласно да коментира. Покрај Илисос немало здодевни списанија за уметноста во кои вредно дрдорат за она што не го разбираат. На бреговите обраснати со трска на таа мала рекичка не се перчело смешното новинарство кое има монопол врз судискиот стол наместо да се извинува на обвинителната клупа. Грците немале критичари на уметноста.

---

⁶ Убавиот Алкибијад или убавиот Хармид.